

Wartościowe zbiory wytycznych postępowania w Internecie

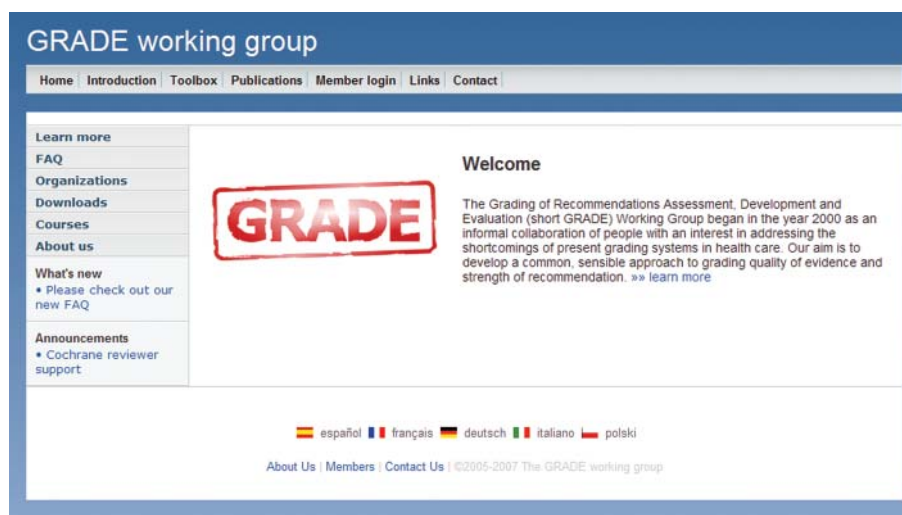
Małgorzata Bała, Wiktoria Leśniak

Sources of valuable clinical practice guidelines in the Internet

Wytyczne praktyki klinicznej są dokumentami, których celem jest pomoc lekarzom i innym pracownikom opieki zdrowotnej w podejmowaniu optymalnych decyzji dotyczących opieki nad pacjentami. Są one zbiorem zaleceń, które powinny być sformułowane w sposób usystematyzowany. Wiele towarzystw naukowych tworzy swoje wytyczne i umieszcza je na stronach internetowych, ale nie wszystkie te wytyczne są dobrej jakości. Wytyczne oparte na systematycznym przeglądzie literatury (definicja – p. *Nowotwory J Oncol* 2007; 57 (1): 79-83) są mniej podatne na błąd systematyczny, w porównaniu z wytycznymi

GRADE

Grupa Robocza Grading of Recommendations Assessment, Development and Evaluation (GRADE) powstała w 2000 roku jako wyraz nieformalnej współpracy osób zainteresowanych poprawą systemu oceny jakości danych i klasyfikacji siły zaleceń w wytycznych dotyczących opieki zdrowotnej. Na głównej stronie GRADE (www.gradeworkinggroup.org) znajdziemy ogólne informacje o Grupie Roboczej i jej pracach (Ryc. 1), po kliknięciu na polską flagę na samym dole strony – możemy przeczytać

Ryc. 1. Główna strona GRADE Working Group

opracowanymi jako opinie ekspertów lub opartymi na niesystematycznym przeglądzie literatury. Poniżej opisano pokrótce strony internetowe, zawierające wytyczne dotyczące różnych specjalności medycznych, między innymi stronę WWW Grupy Roboczej GRADE, organizacji AGREE oraz innych wybranych stowarzyszeń.

w artykule opublikowanym w 2004 roku w *Medycynie Praktycznej* opis systemu GRADE w języku polskim. Dodatkowe informacje na temat oceny jakości danych i klasyfikacji siły zaleceń znajdziemy po kliknięciu na zakładkę „FAQ” (drugą od góry w menu po lewej stronie). Nazwy i odsyłacze do organizacji, które używają systemu GRADE, znajdziemy pod trzecią zakładką w menu po lewej stronie („Organizations”). Pod piątą z kolei zakładką znajdziemy informacje na temat szkoleń organizowanych przez grupę GRADE, a pod szóstą – spis członków grupy roboczej wraz z afiliacjami. Kliknięcie czwartej zakładki („Publications”) z paska na górze umożliwi

Ryc. 2. Główna strona AGREE Collaboration

nam zapoznanie się z publikacjami dotyczącymi systemu GRADE (można pobrać pliki w formacie.pdf).

AGREE Collaboration

Appraisal of Guidelines Research and Evaluation (AGREE) Collaboration powstała w 1998 roku w ramach finansowanego przez Unię Europejską programu BIOMED 2. Koordynatorem projektu był Department of Public Health Sciences w St George's Hospital Medical School w Londynie. Głównym celem projektu było opracowanie instrumentu służącego ocenie jakości wytycznych i zharmonizowanie procesu opracowywania wytycznych w całej Europie. W listopadzie 2002 roku AGREE Collaboration otrzymała dodatkowe finansowanie z Unii Europejskiej z przeznaczeniem na dalsze rozpowszechnianie i implementację tzw. Instrumentu AGREE.

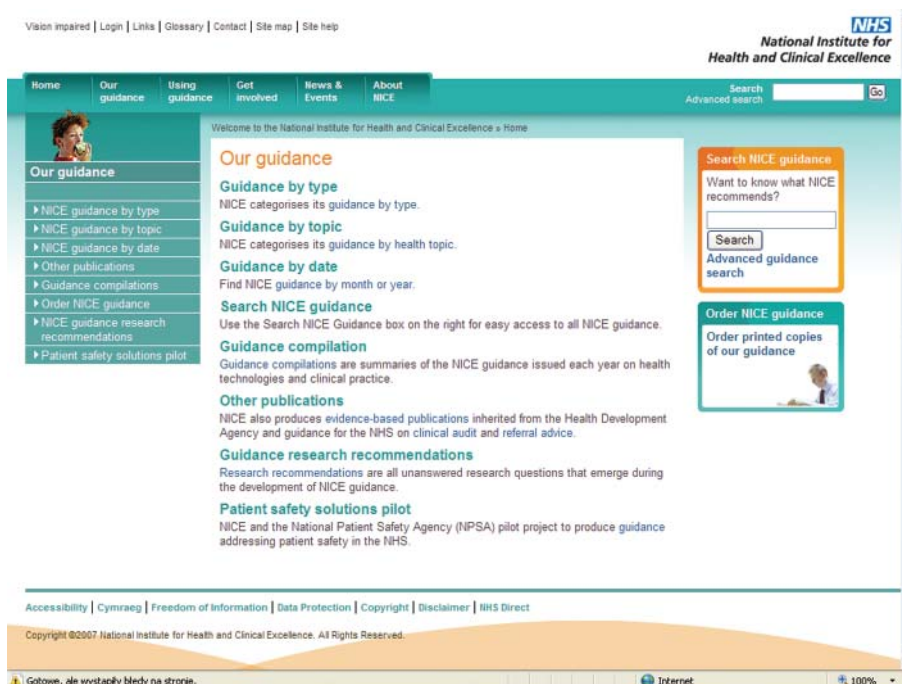
Na głównej stronie AGREE (www.agreecollaboration.org), po kliknięciu pierwszego od góry odsyłacza („Introduction”) z menu, znajdziemy ogólne informacje o organizacji i projekcie, a kliknięcie na drugi z kolei odsyłacz („AGREE AM Project Partners”) umożliwi nam zapoznanie się z osobami, które brały udział w projekcie. Kolejne dwa odsyłacze umożliwiają nam pobranie Instrumentu AGREE (plik w formacie pdf) („AGREE Instrument”) w języku angielskim lub jego tłumaczeń w innych językach (niestety jak dotąd brak jest tłumaczenia w języku polskim; „AGREE Instrument Translations”; Ryc. 2). Instrukcję obsługi Instrumentu AGREE znajdziemy pod ostatnim odsyłaczem („AGREE Instrument Training Manual”), a przykłady wytycznych z różnych krajów europejskich oraz narzędzi i formularzy wykorzystanych podczas ich opracowania zamieszczono w elektronicznej bibliotece, przeznaczonej dla osób opracowujących wytyczne (drugi odsyłacz od dołu; „AGREE Electronic Library for Guideline Developers”). Na stronie AGREE znajdziemy również podsumowanie programu porównania procesów opracowywania wytycznych w różnych krajach (odsyłacz piąty od góry „Comparison of guideline development programmes”), krytyczną ocenę poszczególnych zaleceń (odsyłacz szósty od góry „Appraisal of individual recommendations”), niezwykle interesujące pod względem edukacyjnymi porównanie

treści 15 wytycznych dotyczących cukrzycy typu 2 z 12 krajów (odsyłacz czwarty od dołu „Content analysis of guidelines”) oraz listę publikacji i doniesień konferencyjnych związanych z AGREE (odsyłacz trzeci od dołu „Publications and conferences”). W codziennej praktyce instrument AGREE można wykorzystać do oceny jakości wytycznych, z których chcemy korzystać, a także jako „przewodnik” opracowywania wytycznych.

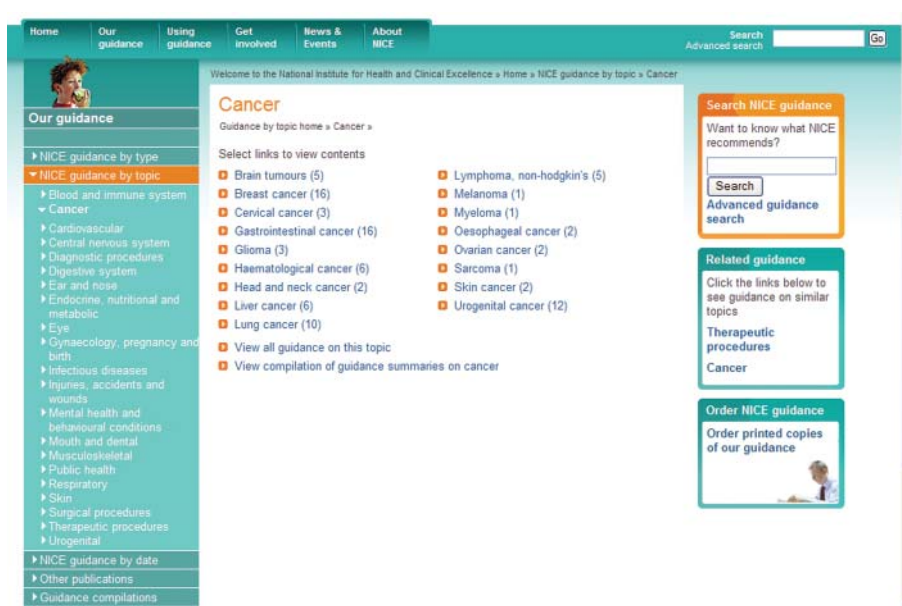
NICE

Brytyjski National Institute for Health and Clinical Excellence (NICE) istnieje od 2004 roku, jego poprzednikiem od 1999 roku był National Institute for Clinical Excellence. Jest to niezależna organizacja odpowiedzialna za dostarczanie zamawianych przez rządowe agencje, zajmujące się zdrowiem mieszkańców Wielkiej Brytanii, wytycznych na temat zdrowia publicznego (promocji zdrowia i zapobiegania chorobom m.in. dla pracowników Narodowej Ochrony Zdrowia [National Health Service – NHS]), technologii medycznych (w tym zastosowania nowych i istniejących leków, wyrobów medycznych, procedur diagnostycznych, leczniczych i promocji zdrowia w ramach NHS), praktyki klinicznej (w tym odpowiedniego leczenia i opieki nad osobami z różnymi chorobami). Wytyczne powstają przy współpracy niezależnych grup doradczych składających się z pracowników: ochrony zdrowia, NHS, przemysłu oraz naukowców, pacjentów, ich opiekunów i reprezentantów społeczeństwa. Wymaga się, aby organizacje opieki zdrowotnej w ciągu 3 miesięcy od daty publikacji wytycznych NICE zapewniły finansowanie procedur i leków w nich zalecanych.

Aby na głównej stronie NICE (www.nice.org.uk) dostać się do zbiorów wytycznych należy na pasku u góry kliknąć drugą zakładkę („Our guidance”). Wytyczne można przeglądać według typów (z menu po lewej stronie trzeba wybrać „NICE guidance by type”), tematów („NICE guidance by topic”) oraz daty ich publikacji („NICE guidance by date”; Ryc. 3). Zbiory wytycznych można również przeszukiwać za pomocą słów kluczowych, używając okienka „Search NICE guidance” u góry po prawej stronie. Po wpisaniu słowa kluczowego należy wcisnąć przycisk „search”. NICE swoje opracowania pub-

Ryc. 3. Przeglądanie wytycznych NICE

Ryc. 4. Wytyczne NICE z zakresu nowotworów

likuje również w postaci kompilacji, które można pobrać w formie poszczególnych rozdziałów lub w formie pojedynczego dużego dokumentu („Guidance compilations”). NICE koordynuje cały proces opracowywania wytycznych i w związku z tym może określić, które obszary opieki zdrowotnej wymagają dalszych badań i na tej podstawie ustalać priorytety badawcze („NICE guidance research recommendations”). Jeśli chcemy znaleźć wytyczne dotyczące postępowania w nowotworach po naciśnięciu zakładki „NICE guidance by topic” zobaczymy listę tematów i w nawiasie liczbę wytycznych z każdego tematu (Ryc. 4). Po kliknięciu odsyłacza „Cancer” otrzymamy listę tematów wytycznych, z której możemy wybrać interesujący nas temat, np. „breast cancer”. Niezwłocznie

wyświetli się strona zawierająca wszystkie opracowane przez NICE wytyczne dotyczące raka piersi, a po kliknięciu na odsyłacz prowadzący do wybranych wytycznych wyświetlone zostaną informacje o interesującym użytkownika dokumencie: data publikacji i prawdopodobna data aktualizacji, krótkie podsumowanie wytycznych oraz lista dokumentów przeznaczonych zarówno dla pracowników ochrony zdrowia, jak i dla pacjentów.

SIGN

Scottish Intercollegiate Guidelines Network (SIGN) powstał w 1993 roku. Obecnie obejmuje 113 wytycznych opartych na wiarygodnych i aktualnych publikacjach do-

GUIDELINES BY TOPIC

A numerical list is also available. Items marked are available in Acrobat format ([info](#)).

[Cancer](#) | [CHD and Stroke](#) | [Child Health](#) | [Dentistry](#) | [Diabetes](#) | [ENT](#) | [Mental Health](#) | [Obstetrics and Gynaecology](#) | [Orthopaedics](#) | [Other Vascular Disease](#) | [Respiratory Medicine](#) | [Sexually Transmitted Diseases](#) | [Surgery](#) | [Other](#)

Current
 Withdrawn
 Due for review Recommendations not significantly affected by new evidence
 Due for review Recommendations may need to be updated
 Under review Recommendations being updated

CANCER ▲ Top

No.	Guideline Title	Quick reference guide	Full guideline	Publication Date	Status
90	Diagnosis and management of head and neck cancer	(301K)	(1.10MB)	November 2006	
87	Management of oesophageal and gastric cancer	(166K)	(816K)	June 2006	
85	Management of transitional cell carcinoma of the bladder	(155K)	(752K)	December 2005	
84	Management of breast cancer in women	(179K)	(1,405K)	December 2005 Table 1 updated March 2007	
80	Management of patients with lung cancer	(485K)	(607K)	February 2005	

Ryc. 5. Wytyczne SIGN z zakresu nowotworów

tyczących różnych problemów zdrowotnych. Na głównej stronie organizacji (www.sign.ac.uk) znajdziemy informacje na temat ostatnio uaktualnionych wytycznych, a po wybraniu zakładki „Guidelines” z menu po lewej stronie – pełne teksty wytycznych opublikowanych przez SIGN. Wytyczne można przeglądać w porządku zależnym od ich kolejnego numeru lub tematyki. Wszystkie wytyczne udostępnione są w postaci pełnego tekstu oraz w postaci krótkiego podsumowania zawierającego główne zalecenia wraz z określeniem ich siły. Przy wszystkich wytycznych znajduje się również informacja na temat daty publikacji

oraz aktualności dokumentu (np. aktualny, w trakcie aktualizacji, dostępne nowe dane niezmieniające lub zmieniające zalecenia). Ze strony internetowej SIGN można również pobrać podręcznik metodologii opracowywania wytycznych wraz z przykładami dotyczącymi poszczególnych etapów ich tworzenia (należy kliknąć na link „SIGN 50” pod zakładką „Methodology”). SIGN opublikował 15 wytycznych z zakresu postępowania w nowotworach, 9 z nich jest aktualnych (Ryc. 5).

National Guideline Clearinghouse
www.guideline.gov

Search
20 Results [v] Search
[Search Help](#)
[Detailed Search](#)
[Frequent Searches](#)

Brief Summary
[Complete Summary](#)
[XML View](#)
[Full Text](#)
[Plain Download](#)
[MS Word](#)
[Adobe PDF](#)

Browse

- Disease / Condition
- Treatment / Intervention
- Measures / Tools
- Organization
- Guideline Index
- Guidelines In Progress
- Guideline Archive

Compare

- View My Collection
- Add to My Collection
- Guideline Syntheses

Brief Summary

GUIDELINE TITLE
2006 update of recommendations for the use of white blood cell growth factors: an evidence-based clinical practice guideline.

BIBLIOGRAPHIC SOURCE(S)
Smith TJ, Khatcheressian J, Lyman GH, Ozer H, Armitage JO, Balducci L, Bennett CL, Cantor SB, Crawford J, Cross SJ, Demetri G, Desch CE, Pizzo PA, Schiffer CA, Schwartzberg L, Somerfield MR, Somlo G, Wade JC, Wade JL, Winn RJ, Wozniak AJ, Wolff AC. 2006 update of recommendations for the use of white blood cell growth factors: an evidence-based clinical practice guideline. *J Clin Oncol* 2006 Jul 1;24(19):3187-205. [128 references] [PubMed](#)

GUIDELINE STATUS
This is the current release of the guideline.
This guideline updates a previous version: Ozer H, Armitage JO, Bennett CL, Crawford J, Demetri GD, Pizzo PA, Schiffer CA, Smith TJ, Somlo G, Wade JC, Wade JL, Winn RJ, Wozniak AJ, Somerfield MR. 2000 update of recommendations for the use of hematopoietic colony-stimulating factors: evidence-based, clinical practice guidelines. *American Society of Clinical Oncology Growth Factors Expert Panel. J Clin Oncol* 2000 Oct 15;18(20):3558-85.

BRIEF SUMMARY CONTENT
[RECOMMENDATIONS](#)
[EVIDENCE SUPPORTING THE RECOMMENDATIONS](#)
[IDENTIFYING INFORMATION AND AVAILABILITY](#)
[DISCLAIMER](#)
[Go to the Complete Summary](#)

RECOMMENDATIONS

MAJOR RECOMMENDATIONS
Recommendations for the Use of Hematopoietic Colony-Stimulating Factors Treatment
Primary Prophylaxis
General Circumstances

Ryc. 6. Przykładowe krótkie podsumowanie wytycznych na stronie National Guideline Clearinghouse

National Guideline Clearinghouse

National Guideline Clearinghouse, który powstał z inicjatywy Agency for Healthcare Research and Quality (AHRQ), stanowi bogate źródło wytycznych postępowania klinicznego (www.ngc.gov). Znajdujące się w zbiorach tej organizacji wytyczne można przeszukiwać używając słów kluczowych – w pierwszym okienku po lewej stronie ekranu należy wpisać poszukiwane słowo i kliknąć przycisk „search”. Funkcja „detailed search”, do której prowadzi odsyłacz znajdujący się w tym samym okienku, umożliwi zawężenie wyszukiwania z uwzględnieniem rodzaju wytycznych, organizacji, która je opracowała lub metodyki opracowania rekomendacji. Wytyczne zgromadzone przez National Guideline Clearinghouse można przeglądać używając trzeciego (licząc od góry) okienka po lewej stronie ekranu – według jednostki chorobowej, sposobu leczenia oraz organizacji, która je opracowała. Wszystkie wytyczne przedstawiono w postaci krótkiego podsumowania (okienko „Summary”, przycisk „brief summary”; Ryc. 6), obejmującego główne zalecenia wraz z ich siłą, dłuższego podsumowania zawierającego więcej informacji na temat celu i metod opracowania wytycznych (okienko „Summary”, przycisk „complete summary”). W przypadku niektórych wytycznych na stronie National Guideline Clearinghouse umieszczono również odsyłacz do ich pełnego tekstu (okienko „Summary”, przycisk „full text”).

Dr med. Małgorzata Bała
ul. Skawińska 8
31-066 Kraków
e-mail: gosiabala@mp.pl